Irena Balčiūnienė

Citatos ir aliuzijos vertimuose

(Iš anglų kalbos)

Viena iš grožinės literatūros kūriniuose naudojamų stilistinių priemonių yra ištisinės arba į sakinį įpintos citatos. Anglų bei amerikiečių literatūroje citatų šaltiniai dažniausiai būna: literatūros klasikų kūriniai, posakiai iš biblijos, sparnuoti žodžiai bei posakiai, vaikiški eilėraštukai ir dainelės, vadinamieji *Nursery Rhymes*, kartais politinių ar šiaip žymių veikėjų pasakymai.

Citavimas grožinės literatūros kūrinyje skiriasi nuo mokslinio citavimo. Ten privalu pateikti išbaigtą cituojamo autoriaus pasakymą, tiksliai nurodant šaltinį, o literatūros kūriny citatos naudojamos stilistiniams tikslams. Todėl autorius dažniausiai nenurodo citatos šaltinio ir rūpinasi ne tiek jos tikslumu ir pilnumu, kiek jo sumanymui pasitarnaujančiu stilistiniu efektu. Šitaip darydamas, autorius tikisi, kad cituojamoji frazė skaitytojui gerai žinoma ir sukels tam tikras asociacijas. Dėl pastarosios priežasties citatų ir aliuzijų vertimas ne visada yra lengvas dalykas.

Formaliai žiūrint, citatų vertimo keblumas priklauso nuo jų vietos grožiniame kūrinyje. Lengviausia versti citatą, kai ji yra ne įpinta į sakinį, o eina, pavyzdžiui, kaip epigrafas, arba kai pasakoma, kad toks ir toks veikėjas labai mėgo, sakykim, tokį ir tokį Dž. Bairono eilėraštį, o toliau, po dvitaškio, cituojamos eilutės iš šito eilėraščio. Vertėjui tereikia susirasti to eilėraščio vertimą arba pačiam išsiversti. Žymiai sunkiau, kai citata įpinta į tekstą, į autoriaus arba veikėjo kalbą. Imkim, pavyzdžiui, Č. Dikenso sakinį: *His hair couldn't have been more violently on end, if it had been that moment dressed by the Cow with the crumpled horn in the house that Jack built.*

Pabandę apytikriai jį išsiversti, sužinome štai ką: *Jo plaukai nebūtų labiau pasišiaušę (styroję piestu), net jei*

juos tuo metu būtų sušukavusi Karvė su nusuktu ragu, kuri gyvena Džeko pastatytame name.

Ne kiekvienas lietuvių skaitytojas yra girdėjęs apie tą keistąją Karvę arba apie namą, kurį pasistatė Džekas, o tai eilutė iš visiems anglų skaitytojams dar iš vaikystės puikiai pažįstamo eilėraščio. Apie pačią šitų vaikiškų eilėraščių specifiką bus šnekama kiek vėliau, dabar tik norėta atkreipti dėmesys į tai, kaip sunku vertėjui įpinti į sakinį tokią autoriaus citatą.

Kalbant apie literatūros klasikų kūrinių citavimą, reikia pasakyti, kad vertėjas turi atsižvelgti į du dalykus: pačios citatos charakterį ir į tai, ar ji žinoma bent kiek platesniam skaitytojų ratui.

Šekspyro posakių, citatų, aliuzijų kupina anglų literatūra. Sunku rasti jų nevartojusį autorių. Juos vartoja ir aukščiausio, ir žemiausio luomo personažai. Imkim, pavyzdžiui, Šekspyro posakį iš „Makbeto" — *the milk of human kindness.* Vertėjas A. Churginas šiuos ledi Makbet žodžius verčia taip: *Bet aš labai bijau, kad tavo kraujas per daug atskiestas p i e n u ž m o g i š k u m o*[1]. Dž. Golsvorčio „Fariziejų salos" veikėjas, senas liokajus, pavartoja minėtą posakį: *"Ah", said the old butler. "There was more, too, what you might call t h e m i l k o f h u m a n k i n d n e s s in people then..."* Šiuo atveju vertėjas turi gerai pagalvoti, kaip perteikti šį posakį. Paprasto žmogaus lūpose, be komentaro, jis nuskambės manieringai ir vargu ar lietuvių skaitytojas supras, kad tai Šekspyro posakis.

„Forsaitų sagoje" Dž. Golsvortis su labai subtilia ironija perfrazuoja šį posakį: *<...> by the time the takings were handed over, they were indeed s k i m m i l k divested of all c r e a m o f h u m a n k i n d n e s s.*

... kai aukos būdavo įteikiamos (— atėjus metui skaičiuoti pelną), jos atrodė panašios į pieną, nuo kurio nugriebta visa ž m o g i š k o n u o š i r d u m o grietinėlė[2].

Arba štai kitas posakis iš „Hamleto" — *to out-Herod Herod.* A. Churginas jį verčia *jie erodiškesni už patį Erodą*[3]. Įdomu pažymėti, kad vėliau šis posakis įgavo prasmę „persistengti, peržengti visas ribas, viršyti ką nors" ir, be to, tapo analogiškų frazeologinių pasakymų darybiniu modeliu, pavyzdžiui, *to out-Zola Zola* ir t. t. Štai V. Tekerėjus „Tuštybės mugėje" (vertė J. ir St. Tomoniai) rašo: *But I've no patience with Jos and his dandified modesty. It is o u t-J o s e p h i n g J o s e p h, my dear, and all the while the boy is only thinking of himself, and what a fine fellow he is.*

Bet Džordžas tiesiog veda mane iš kantrybės tuo savo maivymusi. J i s p r a l e n k i a p a t s s a v e, mano brangioji, ir visą laiką galvoja apie save: matot, koksai aš šaunus vaikinas (t. 1, p. 50).

Čia vertėjus suklaidina veikėjo vardo ir aliuzinio vardo sutapimas. Palyginime turimas galvoje Juozapas Gražusis ir nepaprastas jo kuklumas.

E. Po apsakymo „Raudonosios mirties kaukė" vertėjas P. Gasiulis kažkodėl visai praleidžia šį posakį: *<...> but the figure in question had o u t-H e r o d e d H e r o d, and gone beyond the bounds of even the prince's indefinite decorum.*

<...> tačiau minėta figūra peržengė net ir paties kunigaikščio begalinio keistenybių pomėgio ribas (Lit. ir menas, 1979, kovo 17).

Dž. Golsvortis „Forsaitų sagoje" pavartoja tokį pasakymą: *He outcrummed Crum. Jis nustelbė net Krumą* (t. 1, p. 413). (Rusiškam vertime — он перекрумил Крума.)

Šekspyro posakį iš „Makbeto" *the sear, the yellow leaf,* kurį A. Churginas verčia: *Gyvenimo taku ilgai žengiau, / Pasibaigė kelionė — i r r u d u o / J a u b e r i a a n t m a n ę s l a p u s g e l t o n u s* (t. 2, p. 439), kelis kartus pavartoja Dž. Golsvortis „Forsaitų sagoje".

"Well", he said, "they brought me up to do nothing, and here I am i n t h e s e a r a n d y e l l o w, getting poorer every day."

---

[1] *Šekspyras V.* Raštai. V., 1961, t. 2, p. 358.

[2] *Golsvortis Dž.* Forsaitų saga. V., 1950—1951. T. 1—2. Toliau cituojant nurodomas tomas ir puslapis.

[3] *Šekspyras V.* Raštai. V., 1961, t. 1, p. 254.

Jei vertėjai mano, kad netinka panaudot šekspyrišką posakį kaip pernelyg poetišką, tai netinka ir kitas, pernelyg proziškas kraštutinumas — *sulaukus senatvės.*

— *Taip,— tarė jis,— mane taip išauklėjo, kad gyvenčiau, nieko nedirbdamas, o štai dabar, s u l a u k u s s e n a t v ė s, diena iš dienos tenka vis labiau skursti* (t. 1, p. 594).

June sat down on the bed, thin and upright, like a little spirit i n t h e s e a r a n d y e l l o w.

Džun atsisėdo ant lovos, plonutė ir tiesi — mažas, s u d ž i ū v ę s, i š g e l t ę s v a i d u o k l i s (t. 1, p. 803).

Antruoju atveju vertėjas suteikia palyginimui labai netikslų, net nemalonų atspalvį, nors autorius to visai neturi galvoje.

Nepaprastai sunkus atvejis verčiant klasikų kūrinių citatas pasitaikė T. Vulfo knygoje „Žvelk, angele, į savo būstą" (1974). Jau pats knygos pavadinimas — eilutė iš Dž. Miltono poemos „Lisidas". Jį šitaip versti pasiūlė A. Churginas.

Knygoje yra du ypatingi skyriai: 23-sis, kuriame išvardinama visa, ką yra perskaitęs Judžinas Gantas,— o šis penkiolikos metų berniūkštis jau buvo perskaitęs beveik visus didžiuosius poetus, rašiusius angliškai,— ir nepaprastas 24 skyrius, kur kone 40 knygos puslapių užima neturįs pavyzdžio anglų bei amerikiečių literatūroje dalykas. Tai skyrius, vaizduojantis, kaip pavasarinio jaudulio kupiną, saulėtą balandžio dieną Judžinas su draugais, pamokoms pasibaigus, pamažu žingsniuoja savo miestelio gatvėmis, dairydamasis į šalis, smalsiomis vaikiškomis akimis stebėdamas kasdienišką miestelio gyvenimą.

Judžinas necituoja, jo širdy skambėte skamba poezija, jis gyvų lobių, o ne saujelės citatų valdovas. Todėl kiekvieną įvykį, ištartą frazę, naują vaizdą atliepia žodžiai iš kokio nors literatūros kūrinio. Citatos taip meistriškai įpintos į teksto audinį, kad skaitytojas traukte įtraukiamas į šią neprilygstamą literatūrinę bakchanaliją.

Štai berniūkščiai pamato senį, pro langą vėpsantį į gatve žingsniuojančią merginą. Ir kaip mat Judžino galvoje šmėsteli žodžiai iš T. Grėjaus elegijos: *Net mūsų plėnyse gyva ugnis šventoji.*

Arba štai pro tvarto duris su kiaušinių pilna kepure išneria vyrukas, o iš ten atsklinda piktas vištų, *per vėlai aptikusių vyrų apgaulę,* kudakavimas (čia komiškai nuskamba suvedžiotos mergaitės dainos žodžiai iš O. Goldsmito romano „Vekfildo dvasininkas").

Arba berniukai pamato vaškinį moters manekeną vitrinoje — *o kad tos lūpos prakalbėtų.*

Vaistinėje būrys vaikinų geria koka-kolą — *Gėrimai, kurie netemdo proto, o tik suteikia polėkio tauraus.*

Keli seniokai postringauja apie karą — *Balsai senolių karą pranašauja.*

Ir taip toliau per visus 40 puslapių.

Ir kas tik čia necituojama: Vergilijus, V. Šekspyras, Dž. Miltonas, S. Kolridžas, A. Klafas, E. Spenseris, O. Goldsmitas, T. Grėjus, P. Šelis, R. Herikas, V. Kolinzas, T. Vajetas, F. Kuperis, V. Vitmenas, R. Brauningas, B. Džonsonas, A. Tenisonas, Dž. Donas, Dž. Kytsas ir kt.

Beveik visas šio skyriaus citatas išvertė poetas ir plačios erudicijos vertėjas A. Churginas. Jam teko ieškoti visų šitų eilučių originalų ir versti derinant prie eilėraščio ritmikos. Tai buvo sunkus ir nedėkingas darbas. Paskui buvo žiūrėta, ar visos citatos dera prie konteksto.

Kažin, ar lietuvių skaitytojas patiria pasigėrėjimą tais jausmo bei fantazijos šuoliais, ta neįprasta literatūrinių aliuzijų atmosfera, kurią jaučia anglų skaitytojai. Vertimo tekstas apkibo begalinėm išnašom lyg rimčiausias mokslinis traktatas.

Nepaprastai dažnai ir grožinėje literatūroje, ir spaudoje cituojama L. Kerolio knyga „Alisa stebuklų šalyje" (vertė K. Grigas). Bet visa toji ekscentriška, alogiška knygelė remiasi metaforiškais vaizdais, įėjusiais anglams į kraują. Jau versdamas knygą, vertėjas susidūrė su labai kebliais dalykais. Pavyzdžių čia galim rinktis kone iš kiekvieno puslapio. Imkim skyrių apie „Beprotišką arbatėlę". Jame yra trys veikiantieji asmenys: Kepurininkas (vertime pavadintas Skrybėlium), „Morčiaus" Kiškis (vertime pavadintas Zuikiu Vėpliu) ir Miegapelė. Šie vei-

kėjai, mūsų akimis žiūrint, šneka baisiausias nesąmones. Lietuvių skaitytojui patys vardai nesukelia jokių asociacijų, o anglas nusišypso vos juos išgirdęs, nes šie išgalvoti personažai jam tampa kvailumo matu. Anglų patarlės sako: *as mad as a hatter, as mad as a March hare* (plg. liet. *kvailas kaip bato aulas, per visą pilvą, kaip avinas, kaip avies galva* ir pan.). Taigi visas šitas skyrius — sudėtinga, išplėstinė metafora. Ji tarsi įtempta veiksmo spyruoklė. O jeigu metafora svetima kitai kalbai, ji miršta, turinys tampa nebesuprantamas. Taigi matome, kad, jau verčiant knygą, buvo sunku rasti atitikmenis, o ką ir šnekėt apie tuos atvejus, kai reikia pavartoti citatą iš tokios knygos kituose vertimuose.

Štai pats paprasčiausias sakinys iš anglų spaudos:

The Tories were accused in the House of Commons yesterday of „living in an Alice in Wonderland world" on the question of nuclear arms for Germany" (Daily Worker, 1960, March 1).

Vakar bendruomenių rūmuose toriai buvo apkaltinti, kad, spręsdami Vakarų Vokietijos apginklavimo branduoliniu ginklu klausimą, jie gyvena „Alisos stebuklų šalyje" (iliuzijų pasaulyje ar pan.).

Kadangi spauda skiriama masiniam skaitytojui, vargu ar tikslinga stengtis išsaugoti panašią aliuziją.

Daug šimtmečių biblija buvo pagrindinė, o dažnai ir vienintelė anglo ar amerikiečio šeimos knyga. Ją skaitė, studijavo, iš jos sėmėsi išminties jaunas ir senas, vargdienis ir turčius, vos paskaitąs ir išprusęs žmogus. Todėl, išskyrus pačius šiuolaikiškiausius rašytojus, citatų iš biblijos randame beveik visų anglų ir amerikiečių rašytojų kūriniuose. Kadangi mūsų dienų skaitytojui bibliniai tekstai nėra gerai žinomi, todėl, verčiant citatas ar aliuzijas iš biblijos, reikėtų išnašose ar komentaruose jas nurodyti. Antraip vargu ar daug skaitytojų palaikys štai tokius žodžius iš „Forsaitų sagos" citata iš biblijos, o ne poezijos eilute:

Atėjo jam galvon žodžiai: „Kaip trokšta briedis (—elnias) vėsiosios srovės" (t. 1, p. 290).

Dar kebliau pasijunta vertėjas, susidūręs su perfrazuotais bibliniais posakiais. Vieni jų plačiai žinomi ir

komentaro nereikalingi, pavyzdžiui: *Kokios gausios atsargos dar išliko Britų imperijoj — pakaks balandžių, omarų, ėriukų, lašišos, majonezo, žemuogių ir šampano šitokiai miniai pavalgydinti! Nenumatoma jokių stebuklų — jokio incidento su septyniais duonos kepalėliais ir keliomis žuvimis — tikėjimas grindžiamas tvirtesniu pamatu* (t. 1, p. 740), o kitas be komentaro gali būti palaikytas šiaip vaizdingu posakiu: *Iki šio vakaro pagrindinė pašnekesių tema buvo jo įspūdžiai iš Jungtinių Valstybių (=valstijų), kurių dulkes jis ką tik nusikratė nuo savo kojų...* (t. 1, p. 719). Toji aliuzija be papildomo komentaro bus suprantama ne visiems. Tai žodžiai iš Mato evangelijos: *Jei kur jūsų nepriimtų ir jūsų žodžių neklausytų, tai, išėję iš tokių namų ar tokio miesto, nusikratykite ir dulkes nuo kojų.*

Verčiant aliuzijas, pirmiausia reikia žiūrėti, ar egzistuoja pastovus ekvivalentas lietuvių kalboje, t. y. ar toji aliuzija žinoma ir suprantama bent kiek platesniam skaitytojų ratui.

Imkim, pavyzdžiui, garsųjį vaikišką eilėraštuką apie *Humpty-Dumpty*. Tai vienas iš seniausių ir populiariausių vadinamųjų *Nursery Rhymes* eilėraščių. Panašaus turinio eilėraščiai plačiai paplitę visoje Europoje: tai *Boule-Boule* Prancūzijoje, *Wirgele-Wargele* ir *Trille-Trölle* įvairiose Vokietijos dalyse ir t. t. *Humpty-Dumpty* — nevykėlis neūžauga, paprastai vaizduojamas kaip kiaušinis.

Į rusų kalbą šį ketureilį išvertė S. Maršakas, pavadinęs jį Шалтай-Болтай, į lietuvių kalbą mes verčiame Kliunkis-Pliumpis.

Štai kelios amerikiečių spaudoj panaudotos aliuzijos į *Humpty-Dumpty:*

Amerikiečių pozicija Vietname — tai Kliunkis-Pliumpis, kuris dar tebetupi ant sienos, bet tuoj tuoj nusiris nuo jos arba *Federalinis teisėjas pasakė, kad aukščiausiasis teismas į druzgus sudaužė Smito įstatymą. Tačiau buvo priimtas naujas sprendimas, ir Kliunkis-Pliumpis vėl sveikutėlis.*

Vienoje „Forsaitų sagos" pastraipoje aptinkame dvi aliuzijas: *Dundreary whiskers* ir *a Quilpish look.* Pirmuoju atveju tai ilgi bakenbardai, kokius nešiojo lordas

Dandreris, T. Teiloro komedijos veikėjas, antruoju — Č. Dikenso personažas iš „Senienų krautuvėlės" Kvilpas — piktas ir klastingas neūžauga. Vertėjas pirmuoju atveju rašo: *Jo žandai, kuriuos siaurino dvi lygiagretės raukšlės, ir ilgoka, švariai nuskusta viršutinioji lūpa buvo gražiai apjuosti ilgų bakenbardų.* Antruoju: <...> *Rodžerio sūnus, su kvilpišku žvilgsniu savo raumeningame (=mėsingame) veide svarstė kažkokį piktai pašaipingą juoką* (t. 1, p. 9).

Teisingiau būtų ir antrąją aliuziją versti aprašomuoju būdu, suradus tinkamus epitetus šiam žvilgsniui apibūdinti.

O aliuziją taip pat iš „Forsaitų sagos": *Šitie du, Džailzas ir Džesas, buvo tokie panašūs ir neperskiriami, kad juos vadino Dromijais* (t. 1, p. 212) geriau paaiškinti išnašoje — tai dvyniai iš V. Šekspyro „Klaidų komedijos".

Versti sparnuotus žodžius bei posakius (pvz., *taikos pypkė, nesantarvės obuolys, Piro pergalė, Judo pabučiavimas, Damoklo kardas)* yra kiek lengviau, nors ir čia pasitaiko neapsižiūrėjimų. Dž. Golsvorčio „Sidabrinio šaukšto" vertėja nepastebėjo, kad III dalies pirmo skyriaus pavadinimas „Circuses" — tai aliuzija į sparnuotą posakį *bread and circuses — panem et circenses* (lot.) — *duonos ir reginių.* Ir nors toliau ši aliuzija plėtojama net trijose pastraipose, vertėjos visur laikomasi įsikibus „cirkų".

Dar vienas labai svarbus citatų bei aliuzijų šaltinis yra vaikiški eilėraštukai *Nursery Rhymes.* Iš pirmo žvilgsnio gal ir keista, tačiau vertėjams jie kelia nemažų sunkumų, nes tai ypatingas anglų literatūros faktas. Štai keli pavyzdžiai iš Dž. Golsvorčio „Forsaitų sagos".

"Four-and-twenty blackbirds baked in a pie", murmured Michael.

— Dvidešimt keturi strazdai į šį pyragą įkepti,— sumurmėjo Maiklas, prisiminęs vaikišką dainelę (t. 2, p. 552).

Be papildomo vertėjo komentaro „prisiminęs vaikišką dainelę" citata liktų skaitytojui neaiški.

She had become conscious, moreover, that she had a little lamb which, wherever Mary went, was sure to go.

Be to, Fler pastebėjo, kad ją neatstojamai sekioja kažkoks šešėlis, kaip tas pasakos avinėlis paskui Marytę (t. 2, p. 374).

Šiuo atveju matome, kad vertėjos pasielgta ne visai teisingai. Sulietuvinus vardą, mūsų skaitytojui teiškils atminty pasaka apie Marytę ir avinuku paverstą brolelį Joniuką. O autorius turi galvoje vaikišką eilėraštuką apie Merę ir visur, net į mokyklą, ją sekiojusį prieraišųjį avinuką (paprasčiausią gyvulėlį, visai ne broliuką).

Lietuvių skaitytojas iš vertimo be komentaro nepajunta, kad, pavyzdžiui, tapytojas Obris Grinas sukuria eilėraštuką, išlaikydamas senas tradicijas turinčio limeriko *(Limerick),* t. y. folklorinio penkiaeilio juokų eilėraštuko, formą:

An angry young husband called Bicket
Said: „Turn yourself round and I'll kick it;
You have painted my wife
In the nude to the life.
Do you think, Mr. Greene, it was cricket?"

Įširdęs Biketas supyko,
Pasakė: „Jums teks, mister Grinai, šį sykį:
Nutapėte žmoną
Kaip nuogą madoną,
Argi ne gėda, sakykit?" (t. 2, p. 162)

Taigi apie šitų angliškų eilėraščių specifiką. Šie *Nursery Rhymes* arba *Mother Goose* — tai patys seniausi ir visų ekscentriškiausi kūriniai, skirti anglų vaikams. Niekas nežino, kada jie atsirado, nežinomi nė jų kūrėjų vardai. Šiaip ar taip, iš pradžių jie nebuvo skirti vaikams — tai buvo senų baladžių ištraukos, gatvės pardavėjų dainelės, visokie juokų posakiai, o kartais satyriniai eilėraščiai, su aliuzijomis į realius istorinius asmenis. Manoma, kad vaikiškose skaičiuotėse, dabar skambančiose beprasmiškai, liko keltų kalbų elementų.

Pavadinimas *Mother Goose* kilo iš Džono Niuberio rinkinio, išleisto tarp 1760 ir 1765 metų. Jame buvo 52 eilėraščiai. Nuo tada vaikų folkloro knygelės ėmė eiti viena po kitos, ir kiekvienas leidėjas vis papildydavo jas naujais, liaudyje populiariais eilėraštukais ir dainelėm. Taigi dabar jų yra daugiau kaip 600. Anglų folkloro tyrinėtojai nustatė daugelio dainelių „amžių". Kai kurioms jų po 200 metų, o yra ir senesnių: pavyzdžiui, eilėraštukui apie katinėlius, pametusius pirštinaites, ne mažiau kaip keturi amžiai, eilėraštis apie išminčius iš Goutemo buvo plačiai žinomas dar XVI amžiuje.

Manoma, kad toji Motušė Žąsis pirmiausia pasirodė Prancūzijoje, o iš ten atkeliavo į Angliją. Tik Anglijoje ji jau kalbėjo nebe proza, nepasakojo pasakų, o ėmė sakyti eilėraštukus ir skaičiuotes vaikams. Didžiuma šitų eilėraščių pasižymi sąmoningu nukrypimu nuo realybės. Juose nepaprastai stiprus žaismės elementas, būtina vaiko gyvenimo sąlyga ankstyvaisiais jo amžiaus metais. Vos mažylis išsiaiškina tvirtus realybės ryšius, jam kyla noras pažaisti, supainioti tuos ryšius, sukeisti juos vietomis. Juk vaikas tik dėl to ir juokiasi iš beprasmybių, kad puikiai supranta tikrą daiktų tarpusavio ryšį. Juokdamasis iš aiškaus absurdo, vaikas ne tik giliau perpranta realų pasaulį, bet ir jaučiasi esąs pranašesnis už keistuolį autorių, viską pasaulyje supainiojusį. Tokiu būdu „beprasmybės" įgauna gilią prasmę, tampa auklėjimo ir pasaulio pažinimo priemone.

Daugelyje eilėraščių absurdiški poelgiai motyvuojami paprasčiausiu žmonių kvailumu, tik išaugusiu iki nematyto dydžio. Labai tipiškas anglų vaikų folklore *topsy-turvy* eilėraščių žanras (arba, kaip rusai sako, *шиворот на выворот),* kur viskas apverčiama aukštyn kojom. Dar yra eilėraščių rūšis apie būtus nebūtus dalykus *(Limericks).* Tai penkiaeiliai, beveik visada prasidedantys žodžiais *There was a...* Viena iš šiems eilėraščiams būdingų ypatybių yra ta, kad daikto ypatybės arba net patys daiktai atskiriami nuo jų savininko ir egzistuoja savarankiškai, patys savaime. Dažnai vartojamas įdomus šitokio žaidimo būdas — tos pačios ypatybės suteikimas visiems personažams ir daiktams, minimiems eilėraštyje. Čia dažnai susidaro dar papildomas komiškas efektas, nes į žaidimą įjungiamas ir žodžių daugiaprasmiškumas.

Įdomu pažymėti, kad šitas ištisinės atribucijos principas buvo pritaikytas ir visai kitoje meno rūšyje — kine. Viename ankstyvųjų amerikiečių komiškų filmų kūrėjo Marko Seneto filme figūruoja žvairas herojus, ir visa, kas su juo susiję, įgauna tą pačią savybę: ima žvairuoti karvė, kurią jis nusiperka, žvairuoja jo automobilio žibintai ir t. t. Markas Senetas šitą ir panašius liaudiškos fantastikos metodus pavadino ypatingu, neišverčiamu žodeliu *gag.* Gego principą nepaprastai plačiai taikė ir Čarlis Čaplinas. Tuo norima pasakyti, kad daugybė anglų, o vėliau ir amerikiečių kartų buvo auklėjami šių eilėraščių dvasia; vaikų folkloro tradicijos labai tvirtos ir mūsų dienomis. Ekscentriškumo principą perėmė ir ištobulino tokie originalūs rašytojai, kaip Edvardas Liras ir Luisas Kerolis. Neišnyko jis ir vėliau parašytuose kūriniuose vaikams, kaip K. Greihemo „Vėjas gluosniuose", garsioje Dž. Bario pasakoje „Piteris Penas". Gyvas jis ir sąmojingose Č. Dikenso bei R. Kiplingo pasakose vaikams, pilnoje humoro A. Milno knygutėje apie Meškiuką Pūkuotuką. Klesti jis ir mūsų dienų „keistuolių" anglų bei amerikiečių poetų kūryboje.

Iš lietuvių poetų bene pirmasis ekscentriškumo bei alogiškumo principus savo kūryboje ėmė plačiau taikyti Sigitas Geda.

Taigi ekscentriškumas būdingas visai anglų literatūrai. Turbūt tik Anglijoje galėjo atsirasti L. Sterno arba Č. Dikenso personažai. Anglų literatūra didžiuojasi neprilygstamais paradokso meistrais O. Vaildu ir B. Šo. Šį sąrašą galėtume tęsti be galo, bet tai atskiro pokalbio tema. Dabar tik norėta atkreipti dėmesį į savitą anglų literatūros bruožą, sukeliantį nemaža keblumo vertėjams, kadangi jis nebūdingas mūsų krašto literatūrai.

Galiausiai keli žodžiai apie įžymių žmonių posakius. Anglijoj gerai žinoma demagoginė frazė, Loid-Džordžo pasakyta baigiantis Pirmajam pasauliniam karui, kad į tėvynę grįžę karo veteranai bus gražiai priimti. Jis pavadino Angliją „šalimi, kuri bus verta savo herojų" *(the*

land-fit-for-heroes). Ir štai toji lakoniška vaizdinga frazė įterpta į Dž. Lindsėjaus romano tekstą:

<...> the disillusionment of the Land-for-heroes to which he had come back after Flanders had sunk deep... (Hullo, Stranger).

Turbūt teisingiausia versti tokią į sakinį įterptą citatą aprašomuoju būdu:

Grįžęs iš Flandrijos, jis didžiai nusivylė visais pažadais, kuriuos taip dosniai dalijo vyriausybė buvusiems anglų kareiviams.

Taigi versdamas citatą, pateiktą originale, nenurodžius nei autoriaus, nei šaltinio, vertėjas gali rinktis vieną iš trijų būdų:

1. Palikti ją neišaiškinęs, jei mano, kad ji bus skaitytojo suprasta (pavyzdžiui, *Būti ar nebūti*).

2. Įterpti į tekstą nuorodą apie autorių arba šaltinį *(kaip sako Šekspyras; pasak dainelės žodžių* ir pan.).

3. Išnašoje ar komentaruose nurodyti autorių ir kūrinį, iš kurio paimta citata.

Versdami nelokalizuotas citatas, vertėjai gali pasinaudoti žinynais;

Smith G. W. The Oxford Dictionary of English Proverbs, Oxford, 1935.

Smith L. P. Treasury of English Aphorisms, London, 1943.

Stevenson B. A Home Book of Proverbs, Maxims and Familiar Phrases, New York, 1948.

Smith W. G. and *Heseltine J. E.* The Oxford Dictionary of English Proverbs, 2nd ed., Oxford University Press, London, 1948.

The Oxford Dictionary of Quotations, 2nd ed., Oxford University Press, London, 1956.

Cohen J. M. and *Cohen M.Y.* The Penguin Dictionary of Quotations, 1960.

Mordie W. Mc. English Idioms and How to Use Them, Oxford, 1960.

Brewer E. C. Dictionary of Phrase and Fable, Giving the Derivation, Source, or Origin of Common Phrases, Allusions and Words That Have a Tale to Tell, Seventh ed., London—Paris—New York.

Bartlett's — Familiar Quotations from over 3000 Authors, London.